

BAUSMIŲ SISTEMA LIETUVOJE (2009)

Tyrėjas: Algimantas Čepas

Šiame tyrime detalesnei analizei pasirinkti tokie klausimai kaip kalnimo mastai Lietuvoje bei tai, ką jie reiškia, Lietuvos baudžiamoji politika Europos Sąjungos kontekste, baudžiamosios teisės reformos Lietuvoje sėkmės sąlygos, baudžiamosios teisės reformos turinys (konkrečiai – laisvės atėmimo bausmės taikymo ribojimas ir alternatyvos jai), laisvės atėmimo bausmės Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse.

Apibendrinamas darbe nagrinėtus klausimus, autorius pirmiausia pripažįsta, kad Lietuva, nors pirmąjį savo Nepriklausomybės dešimtmetį Europoje įtvirtinusi daugiausiai prievartos taiknčios valstybės įvaizdį, sugebėjo iš esmės pakeisti baudžiamąją politiką. Pastarieji dešimt metų, autoriaus vertinimu, gali būti apibūdinti kaip Lietuvos „sėkmės istorija“. Lietuvos pasiekimai švelninant baudžiamąją politiką yra didžiausi visoje Europos Sąjungoje ir svarbu, kad jie buvo pasiekti per itin trumpą laiką. Kartu autorius pripažįsta, kad, deja, tačiau kalnimo mastais Lietuva vis dar toli nuo Europos.

Žvilgsnis į kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus leido autoriui įžvelgti keletą galimų kalnimo mastų mažinimo problemos sprendimų. Visų pirma, autoriaus manymu, Lietuvoje turi būti ieškoma papildomų alternatyvų laisvės atėmimo bausmei. Pastebima, kad nors alternatyvių bausmių, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonių ratas Lietuvos Baudžiamajame kodekse yra ganėtinai platus, jį galima plėsti. Remdamasis užsienio valstybių patirtimi, autorius, pavyzdžiui, nurodo, kad Lietuvos BK normos nėra pakankamos, tam, kad būtų galima pilniau išnaudoti savaitgaliais vykdomo arešto kaip bausmės teikiamas galimybes, be to, turėtų būti įvertintos galimybes arešto bausmę numatyti didesniame skaičiuje Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių sankcijų. Be to, autoriaus vertinimu, reikėtų apsvarstyti galimybes plačiau išnaudoti ir baudos bausmės teikiamas galimybes.

Autorius atkreipia dėmesį į tai, kad dauguma Europos Sąjungos valstybių pripažįsta gerokai platesnes teismų galimybes skirti kodeksų specialiuju dalių straipsniuose nenumatytas alternatyvias laisvės atėmimui bausmes. Antai, vos keliose valstybėse laikomasi nuostatos, kad alternatyvos laisvės atėmimui neskiriamos, jei jos nenumatytos konkrečiame taikomame Specialiosios dalies straipsnyje. Todėl, autoriaus siūlymu, reikėtų rimtai apsvarstyti, kodėl Lietuvoje laikomasi priešingo požiūrio.

Autorius taip pat pastebi, kad kitų valstybių patirtis rodo, kad bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas gerokai plačiau (pavyzdžiui, daugelyje Europos Sąjungos valstybių numatyta, kad gali būti atidedamas ne tik laisvės atėmimo bausmės, bet ir kitų bausmių vykdymas; daug kur numatoma, kad gali būti atidedamas baudos vykdymas, beveik visur numatoma, kad gali būti atidedamas trumpalaikių laisvės atėmimo bausmių (atitinknčių mūsų arešto bausmę) vykdymas). Be to, daugumoje Europos Sąjungos valstybių nėra nuostatų, kad bausmės vykdymo atidėjimo galimybės priklauso nuo to, kokiai kategorijai atitinkamą nusikaltimą priskiria įstatymo leidėjas. Tačiau Lietuvoje žiūrima kitaip, įtvirtinamas griežtas draudimas atidėti bausmių, paskirtų už nusikaltimus, formaliai priklausančius sunkių ir labai sunkių nusikaltimų kategorijoms, vykdymą. Galiausiai daugelis Europos Sąjungos valstybių liberaliau žvelgia ir į asmenis, kurie bausmės vykdymo atidėjimo metu padaro naujas nusikalstamas veikas: nustatoma, kad tik tam tikru pavojingumu pasižyminčios veikos yra pakankamas pagrindas, reikalaujantis, kad bausmės vykdymo atidėjimas būtų nutrauktas, o asmuo atliktų jam paskirtą laisvės atėmimo bausmę. Lietuvoje kol kas laikomasi priešingos nuostatos, kad ir nepavojingą nusikalstamą veiką padaręs asmuo nebegali likti laisvėje.

Kai kurių bausmių, numatytų už atskiras nusikaltimų kategorijas Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose palyginimas leidžia autoriui teigti, kad Lietuvoje (kaip ir daugelyje kitų Rytų Europos valstybių) yra sureikšmintas turto vertė, todėl kai kurios bausmės už turtinius nusikaltimus (ypač už turtinius nusikaltimus, padarytus stambiu mastu) yra griežtesnės nei Vakarų Europos valstybėse. Atsižvelgdamas į tai, autorius siūlo peržiūrėti Lietuvos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sankcijas įvertinant, ar visos jose numatytos bausmės yra pagrįstos. Tačiau kartu autorius pripažįsta, kad bausmių politikai reikšmingesnės yra bendrosios dalies nuostatos, reglamentuojančios bausmių skyrimą ir bausmių subendrinimą (pavyzdžiui, nuostatos, kad bausmės skiriamos jų dydį skaičiuojant nuo bausmės vidurkio, įtvirtinimas; bausmių bendrinimas realiųjų nusikalstamų veikų sutapčių atvejais).